

*Praeexistencia képzetek a zsidó gondolkodásban
- különös tekintettel a Tórára*

A földi életet, vagy a Teremtést megelőző létezését a zsidó apokrif és a rabbinikus írások az ember és a világ megváltására, vagy a világ irányítására vonatkozó isteni terv személyeinek és dolgainak tulajdonítják. A zsidóság tanítói, így a talmudi kor és a középkor zsidó gondolkodói mindvégig foglalkoztak a zsidó teológiai gondolkodásnak e felfogásrendszerével. A világ teremtése előtt létezőkről alkotott nézetek közül az egyik legfontosabb a Tóra praeexistenciája. A Tóráról alkotott felfogás az egyéb praeexistencia képzetek megvilágításában – a teljesség igénye nélkül - teljesebb képet nyerhet.

Az igazak lelkeinek praeexistenciája

„Mielőtt Isten megteremtette a világot, konzultációt tartott az igazak lelkeivel.” Ezt a nézetet minden valószínűleg a Zend-Avesztából vették át, melyben a mazdaizmus¹ hőseinek szent lelkei („fravasi”) kozmikus tulajdonságokat birtokolnak. Ezekkel a lelkekkel Ahuramazda tanácsot ült, mielőtt megteremtette a világot.²

Hénoch beszél a szenteknek és igazaknak egy gyülekezetéről a Mennyben, a lelkek Urának szárnyai alatt, akik között ott van a Kiválasztott (a Messiás).³ Hénoch kiemelten említi „az első atyákat és igazakat, akik ezen a helyen (a Paradicsomban) laktak a kezdetektől fogva”.⁴ Valójában ez az „igazak gyülekezete” a Mennyben, mely majd meg fog jelenni a messiási időben,⁵ és a „Kiválasztott, aki rejtve volt, majd velük fog megnyilvánul (revelatio).”⁶ Ugyanígy mondja 4Ezdrás könyve⁷ is, hogy a „rejtett/rejtőző Messiás megnyilvánul majd mindazoknak, akik vele vannak.”

¹ Mazdaizmus, (az óiráni Ahuramazda névből), Irán ókori vallása. A Kr. e. VI. sz.-ban - mások szerint Kr. e. 1000 táján - alapította Zarathusztra (Zoroaszter). Tanítása a két Istenben való hit: egyikük Ahuramazda, (Ormazd), a jó istene: tőle származnak a világosság, a jólét, a tisztaság és a hasznos állatok. Vele állandó küzdelemben áll Ahriman, tőle származnak a sötétség, a bűn, a tisztátlanság, a romlás és a kártékony állatok.

² SPIEGL, F.: Eranische Alterthumskunde. 1877. 2,91-98.

³ Hénoch 39, 4-7; 40,5; 41,12.

⁴ Hénoch 70,41

⁵ Hénoch 38,3; 53, 6; 62,8.

⁶ Hénoch 48,6; 62,7.

⁷ 4Ezdrás 7,28; 13,52; 14,8

A parszizmus⁸ fényt vethet ennek vallási képzetnek az eredetére és jelentőségére. A halhatatlanokat, akik az Üdvözítő segítségére sietnek, nevükön nevezik, és ezeket az örökké élő igaz férfiak és lányok számát 15-15 főben határozzák meg.⁹ A Talmud 30, illetve 36 igazról beszél: „A harminc igaz, akik minden nap Isten előtt állnak, megtartják a világot.”¹⁰ Másutt 36 igazról olvasunk.¹¹

A szír apokrif Báruch¹² beszél „az igaz lelkek bizonyos számáról, akik előjönnek elvonultságukból a Messiás eljövételét megelőzően.” A Talmud Jevámót traktátusa mondja:¹³ „Dávid fia nem jő el addig, amíg minden lélek el nem hagyta termét.”¹⁴

Mózes és a pátriárkák

Mózes praeezisztenciáját Alexandriai Philo Assumptio Mosis c. műve említi:¹⁵ „Ő tervezett és készített engem a világ megalkotása előtt, hogy közbenjárója legyek a Szövetségnek.” Ugyanerről olvashatunk egy apokrifonban, melynek címe „József imája”, amit Origenes idéz,¹⁶ - itt Jákób mondja: „Én Isten anyyala vagyok, egy őseredeti lélek, minden teremtmény elsőszülöttje, és ahogy én, úgy lett Ábrahám és Izsák is megteremtve, Istennek minden más műve előtt, enyém a legmagasabb tiszttség Isten szemében, és én Őt kimondhatatlan nevén hívom segítségül.” A pátriárkák pedig deklaráltan a Merkaba miszticizmus részei.¹⁷

⁸ A parszizmus a régi persáknak, helytelenül: a tűzimádóknak elkeresztelt gebrek hite. Alapítója Zarathusztra, (Zoroaszter).

⁹ Windischman: Zoroastrische Studien. 1863. 244-249.

¹⁰ Genesis Rabba 36

¹¹ A Jeruzsálemi Talmud Ávódá Zará 2,40 és a Mídrás Tehilim, valamint a Szukká 45b viszont harminchat igazról beszél.

¹² Szír apokrif Báruch 30,12

¹³ Jevámót 62a

¹⁴ A Kábbálában, a zsidó okkultizmusban a Gúf vagy Gúf terme (jelentése: test), melyet Ocárnak is hívnak, a Lelkek Terme, ami a Hetedik Mennyben van. Innen származik minden emberi lélek. A Talmud tanítása szerint a Messiás születésével a terem kiürül. Jelentése: minden létező egyedi lelket birtokol, és minden újszülött közelebb hozza a Messiás eljövételét. Más zsidó legendák a lelkeket madárszerűen írják le, és a Gúf néha úgy jelenik meg, mint egy madárház, vagy kolumbárium (mauzóleum). A zsidó folklór szerint a verebek látják az emberi lélek földre szállását, amit csiripeléssel jeleznek. A lelkek kincsestárának különös, „testként” történő leírása, esetleg kapcsolódhat a mitikus Ádám Kádmónhoz, az első emberhez (nem, vagy nem teljesen azonos a bibliai Ádámmal - ez nagyban függ a hagyománytól, és attól aki értelmezi). Adam Kadmon Isten „eredeti törekvése”, hogy létrehozza az emberiséget, egy fenséges lény volt, androgún (egyszerre férfi és női nemű) és makro-kozmikus (léptékében egyenlő az univerzummal). Mikor Ádám bűnbe esett, az emberiség lefokozódott hússá és vérré, nemekre bomlott és halandó lényekké váltak, amilyenek mi - a jelenlegi emberiség - most vagyunk. A Kabbalának megfelelően, minden emberi lélek csak egy töredéke (vagy töredékei) Adam Kadmon nagy „világ-lelkének”. Így minden emberi lélek a „gúfból” érkezik, ami maga Adam Kadmon.

¹⁵ Alexandriai Philo: Assumptio Mosis I.14

¹⁶ Origenes: Johannem xxv; vö. 4,84.

¹⁷ Genesis Rabba 72,7

Merkaba a zsidó miszticizmus egy irányzata 100-1000 között. Pl. az Ezékiel látomásra visszamenő Dicsőség Trónja, illetve a héchál (palota, templom képzetek). Talán a legjelentősebb időszak 200-700 között volt.

Érdekes kitekintése még a kérdéskörnek pl. Ászenát nászruhája: „ami a világ kezdetétől fogva elő volt készítve.”¹⁸

Egy ősi baraita,¹⁹ mely különböző variációkban maradt fenn, hat vagy hét személyt és dolgot nevez meg, melyeket a világ létrejötte előtt teremtettek:

1, a Tórát, amit „az Ő útja elsőszülött”-jének” neveznek²⁰

2 a Dicsőség Trónját, „amit az őseredetiből alkottak”²¹

3, a Szentélyt: „Kezdetektől létezik a Szentélyünknek a helye.”²²

4, a pátriárkákat: „Én láttam atyáitokat, mint a fügefafa első termését, annak első idején.”²³

5, Izraelt: „A Te gyülekezetet, amit Te a kezdetekkor teremtettél meg.”²⁴

6, a Messiást: „A nap előtt neve előretör, mint Jinnon (az Ébresztő)”;²⁵

valamint: „Az Ő kiáradása létezik a kezdetektől fogva.”²⁶

7, a bűnbánatot: „Mielőtt a hegyek lettek, vagy megalkottad a földet és a világot” Te mondtad, hogy „Térjetek vissza (Istenhez) ti emberek fiai!”²⁷

Ehhez a héthez még három hozzájött:

8, a Gán Édent: „Az ÚR Isten ültetett egy kertet Édenben a kezdetektől fogva.”

A Genesis 2,8²⁸ rabbinikus interpretációja (mi-kedem - keleten), és a

9, Gehinnom: „A Tofet²⁹ régtől fogva elrendeltetett.”³⁰

Van egy tizedik is, melyet bizonyos források említenek:

10, a Szent Föld: „Első a világ porából.”³¹

18 Ászenát (Neith istennőhöz tartozó) József felesége, aki két fiát szült neki, Efraimot és Manasszét (Genesis 41,45–52).

19 A Talmud legrégebbi rétege, a Misna mellett más gyűjtemények is voltak még, melyeket azonban a Misna kizárólagossá vált tekintélye kiszorított. Ilyen kiszorított, apokrifnek mondott gyűjtemények: a Baraiták (kinrekedt Misna), melyeket a későbbi vitákban, a Gemarában gyakran idéztek ellenbizonyítékképp és melyeket később Tószefta (toldalék) néven állítottak össze.

20 Példabeszédek 8,22: „Az ÚR útjának kezdetén alkotott engem, művei előtt réges-régen.”

21 Zsoltár 93,2: „Szilárdan áll trónod ősidők óta, öröktől fogva vagy te.”

22 Jeremiás 17,12: „Ó, dicső trónus, kezdettől fogva felséges a hely, hol szentélyünk van!”

23 Ózeás 9,10: „A pusztában olyannak találtam Izraelt, mint a szőlőfürtöt. Őseitekre úgy néztem, mint a fügefafa első termésére.”

24 Zsoltár 74,2: „Gondolj gyülekezetedre, amelyet hajdan létrehoztál, örökségedre, a néptörzsre, amelyet megváltottál, a Sion hegyére, amelyen laktál!”

25 Zsoltár 72,17: „Maradjon meg neve örökké, terjedjen híre, amíg a nap ragyog!” rabbinikus interpretációja: Jeremiás siralmi Rabba 137,1

26 Míkeás 5,1: 1Te pedig, efráti Betlehem, bár a legkisebb vagy Júda nemzetségei között, mégis belőled származik az, aki uralkodni fog Izraelen. Származása visszanyúlik a hajdankorba, a távoli múltba.”;

Pirké Rabbi Eliezer III.

27 Zsoltár 90,2-3: „Mielőtt hegyek születtek, mielőtt a föld és a világ létrejött, öröktől fogva mindörökké vagy te, ó, Isten! A halandót visszatéríted a porba, és ezt mondd: Térjetek meg, emberek!”

28 Genesis 2,8 8Ültetett az ÚRisten egy kertet Édenben, keleten, és ott helyezte el az embert, akit formált.” rabbinikus magyarázata

²⁹ Tófet: hely a Hinnom völgyében, ahol Áház (2Királyok 16,3; 2Kronikák 28,3) és Mánássze (2Királyok 21,6; 2Kronikák 33,6) idejében gyermekeket áldoztak Molochnak.

³⁰ Izajás 30,33: „Mert régóta készen van a vesztőhely, készen áll a királynak is, mélyre és szélesre készítve, bőven van tűz is, fa is. Az ÚR lehelete úgy lobbantja lánggra, mint egy kénköves patakot.”

³¹ Példabeszédek 8,26-27: „„amikor még nem alkotta meg a földet, a rónákat, még a világ legelső porszemét sem. Ott voltam, amikor megszilárdította az eget, amikor kimérte a látóhatárt a mélység fölött.”

Számos erre vonatkozó párhuzam található különböző apokrif iratokban. „A Dicsőség Trónja volt az első, amit Isten megteremtett.”³² A Paradicsom, az igazak számára készített a jutalom minden kincsével,³³ tehát a kezdetek idején elkészítettet.³⁴ Leviatán és Behemot szintén a kezdetek idején teremtettek,³⁵ és „az első nap fényének dicsősége elkészült az igazak számára”.³⁶ Elkészült a Gyehenna is, és annak kízsásai a gonoszoknak.³⁷ Jeruzsálem szintén öröktől fogva létezik.³⁸ A Messiás megmutatja majd az összes rejtett kincset is.³⁹

A Messiás praeexistenciája

A messiás praeexistenciája magában foglalja Teremtés előtti létezését, nevének létezését, létezését a világ teremtése után. Két bibliai szakasz hordozza a Messiásnak praeexistenciájáról vallott felfogást: Mikeás 5,1⁴⁰ - beszél egy betlehemi uralkodóról, és azt mondja, hogy „Szarmazása visszanyúlik a hajdankorba, a távoli múltba.” Dániel 7,13 mondja: „Láttam az éjszakai látomásban: Jött valaki az ég felhőin, aki az Emberfiához volt hasonló; az Öregkorú felé tartott, és odavezették hozzá.” Hénoch könyve messianisztikus hasonlataiban (37-71) három praeexistenciáról beszél: „A Messiás Isten kiválasztottja volt a világ teremtése előtt, és Ő előtte lesz az örökkévalóságig.”⁴¹ Mielőtt a nap és a zodiák jelei megteremtettek, vagy az ég csillagai, nevüket kiejtették a Lelkek Urának (=Istennek) jelenlétében.⁴² Ezeken a bekezdéseken kívül csak általános megjegyzések vannak arról, hogy a Messiást Isten elrejtette és vigyázta,⁴³ de semmilyen kijelentés nincs arról, hogy mikortól létezik. Praeexistenciáját a 2Ezdrás is állítja (kb. Kr.u. 90), mely szerint Isten megóvta és elrejtette „egy hatalmas időre”. Az emberiség nem láthatja, kivéve kijelölt órájában.⁴⁴ Egyébiránt nincs említés sem a világ előtti létezésére, sem személyére, vagy nevére vonatkozóan.⁴⁵

Peszáchim 54a; Nedárim 39b; Pirké Rabbi Eliézer III; Tánna debe Elijáhu Rabba 31.; Midrás Tehillim Zsoltár 74.; Zsoltár 113.; Genesis Rabba I,3; Szifré Deuteronomium 37.

32 Szláv Hénoch 25,4

33 Midrás Tehillim Zsoltár 31,20(19)

34 Apokrif Báruch 4,6; 52,7; 81,4; 84,6; Szláv Enoch 9,1; 49,2; Etióp Hénoch 103,3 és 38,3; 4Ezdrás 8,52.

35 Apokrif Báruch 29,4; 4Ezdrás 6,49; 3 Bává Vátrá 44b

36 Apokrif Báruch 48,49; 59,11; 56,7; 4Ezdrás 7,9; 8,52; Aggeus 12a; Genesis Rabba 3,6.

37 Apokrif Báruch 59,2; 4Ezdrás 7,84.93; 8,59; 13,36; Szláv Hénoch 10,4.

38 Apokrif Báruch 4,3.6; 4Ezdrás 7,26; 8,52.

39 Hénoch 54,3; 59,4; 51,13; 4Ezdrás 12,32; 13,35; 14,9.

⁴⁰ Mikeás 5,1: „Te pedig, efrátaí Betlehem, bár a legkisebb vagy Júda nemzetségei között, mégis belőled származik az, aki uralkodni fog Izráelen. Szarmazása visszanyúlik a hajdankorba, a távoli múltba.”

⁴¹ Hénoch 48,6

⁴² Hénoch 48,3

⁴³ Hénoch 42,6-7; 46,1-3

⁴⁴ 2Ezdrás 12,32; 13,26.52; 14,9

⁴⁵ vö. Szír Apokrif Báruch 29,3

Ugyanígy vélekednek tehát a rabbik a hét dologról is, melyek a világ teremtése előtt lettek megformálva. Ezek között az utolsó a Messiás neve volt⁴⁶ és a Targum úgy értelmezi a Messiás nevének preegzisztenciáját, amint az a Mikeás 5,1, Zeváchim 4,7 és a Zsoltár 72,17 részekből következik.⁴⁷

Az „Isten Lelke/Ruách Elóhím”, mely a „vizek felett lebegett”⁴⁸ a Messiás lelke volt.⁴⁹ A Zsoltár 36,10-re és a Genesis 1,4-re utalva a Pesziktá Rábbá kijelenti,⁵⁰ hogy: „Isten látta a Messiást és a tetteit a teremtés előtt, de elrejtette Őt és nemzedékét az Dicsőségének Trónja alatt.” Amikor Sátán meglátta, ezt mondta: „Ez a Messiás, aki ledönt engem a trónról.” Isten azt mondta a Messiásnak: „Efraim, igazságomnak felkentje, Te magadra vetted a Teremtés hat napjának szenvedéseit.”⁵¹ A Messiás praegzisztenciája a Mennyben van, és ottani kiemelt helye gyakran kerül felemlítésre. Rabbi Ákibá úgy magyarázza a Dániel 7,9-et, mint ami a Mennyei Trónokra való utalás - az egyiket Isten, a másikat pedig a Messiás foglalja el,⁵² akivel Isten beszélget.⁵³

A Zakariás 2,3 által említett „négy ács” a Másiáh ben Dávid, a Másiáh ben József, Illés és Melchizedek.⁵⁴ A Messiás nem jön szombati napon, amit a mennyben és a földön egyaránt megtartanak⁵⁵ és Cion bűnei miatt rejtőzködik.⁵⁶ A végső időig így is marad a Mennyben, ahol az ún. hét terem közül az ötödikben ül. Vele vannak még néhányan, akik nem ízlelték meg a halált, így Hénoch, Mózes és Illés,⁵⁷ és ő az, aki a mennyek felhőin érkezik.⁵⁸ Mint ahogy a Menny, a Messiás is tűzből van,⁵⁹ és ennek megfelelően Csillagnak is tekintik.⁶⁰ Az a gyakori formula, miszerint „Dávid fia csak akkor jön el”,⁶¹ feltételezi azt,

⁴⁶ vö. Zsoltár 72,17; Peszáchim 54a

⁴⁷ Mikeás 5,1: „Te pedig, efráti Betlehem, bár a legkisebb vagy Júda nemzetségei között, mégis belőled származik az, aki uralkodni fog Izráelen. Származása visszanyúlik a hajdankorba, a távoli múltba.” Zeváchim 4,7

Zsoltár 72,17: „Maradjon meg neve örökké, terjedjen híre, amíg a nap ragyog! Nevével mondjanak egymásra áldást; mondja őt boldognak minden nép! „

⁴⁸ Genesis 1,2

⁴⁹ Genesis Rabba 8,1; vö.: Pesziktá Rabba 152b, - ami a következőt jelenti utalva az Izajás 9,2-re: „A Messiás megszületett (megteremtett), amikor a világ készült, bár léte már gondolatban megvolt a Teremtés előtt.”

⁵⁰ Pesziktá Rábbá 161b

⁵¹ Pesziktá Rábbá 162a; vö. Jálkut Izajás 499

⁵² Chágigá 14a; vö. Hénoch 55,4; 59,29

⁵³ Peszáchim 118b; Szukká 52a

⁵⁴ Szukká 52a

⁵⁵ Érubin 43a

⁵⁶ Targum Mikeás 4,8: „És te, őrtornya a nyájnak, Sionnak várhegye! Visszatér hozzád, és helyreáll a régi hatalom, Jeruzsálem királysága.”

⁵⁷ 2Ezdrás 6,26; 13,52

⁵⁸ 2Ezdrás 12,3;a Dániel 7,3-ra támaszkodva: „Négy igen nagy vadállat emelkedett ki a tengerből, mindegyik különbözött a többitől.”

⁵⁹ 2Ezdrás 13,27-28; vö. Pesziktá Rábbá 162a; az az Izajás 1,11-re támaszkodva: „De mindnyájan, akik tüzet szítotok, gyújtónyilakat gyártotok, saját tüzetek lángjába kerülotok, nyilaitok tűzébe, melyeket gyújtottatok! Az én kezem teszi ezt veletek, kínok közé kell jutnotok!”

⁶⁰ Targum Numeri 24,17

⁶¹ Szánhedrin 38a; és másutt

hogy a Mennyben lakott, és az az állítás, hogy a világ csak az ő gyönyörködtetésére (valamint Dávid és Mózes gyönyörködtetésére) létezik, magában foglalja a praeexisztencia meglétét,⁶² de nem fog megjelenni, amíg minden lélek el nem hagyta a kincs-termet.⁶³ A Messiás nevei: Csillagok Fia,⁶⁴ a Felhők Fia,⁶⁵ „Ő, aki a felhőkben lakozott.”⁶⁶ „Örökkévaló”,⁶⁷ „Fény”,⁶⁸ és „Tinnon” (jinnón jeásruhi).⁶⁹ Mindez kifejezi azt, hogy az eredete és praeexisztenciája a mennyben van. Ezért ő magasabban áll, mint a szolgáló angyalok,⁷⁰ és örökké él.⁷¹

Az Újszövetség

Az Újszövetség irataiban ugyanez az eszme megtalálható az isteni üdvözítő tervben szereplő személyekre és dolgokra vonatkozóan. Amikor Jézus a János 8,58-ban azt mondja, hogy „Bizony, bizony, mondom néktek, mielőtt Ábrahám lett volna: én vagyok.”, itt utalás történik a Messiásra. Így a Királyság (a Mennyek Királysága) is - ami a Paradicsom jutalma - „örököljétek a világ kezdete óta számotokra elkészített (az igazak részére) országot.”⁷² A Máté 13,35-ből⁷³ úgy tűnik, hogy a Zsoltár 78,2 „ösidők titkai” kifejezést azokra a messianisztikus titkokra érti, melyek a világ kezdetekor készültek. Hasonló módon, az igazak nevei „be lettek írva az Élet Könyvébe a világ alapjaitól fogva.”⁷⁴

A mártíriumot szenvedett próféták vére is a világ kezdetétől fogva ontatott,⁷⁵ és ugyanígy a „Bárány” vére is.⁷⁶ Az apostolok Mesterükkel voltak „kiválasztva a világ kezdetétől fogva”.⁷⁷

⁶² Szánhedrin 96b

⁶³ guf; Ávódá Zará 5a

⁶⁴ Táánit 4,7-8, etc.

⁶⁵ Szánhedrin 96b; 1Krónikák 3,24

⁶⁶ Targum 1Krónikák 3,24

⁶⁷ követve Jeremiás 23,6 és Jeremiás Siralmi Rabbát I.

⁶⁸ Daniel 2,22; Jeremiás Siralmi Rabba 1., és Genesis Rabba 1,6

⁶⁹ Zsoltár 72,17 szerint mielőtt a napot teremtették, a neve létezett; „Maradjon meg neve örökké, terjedjen híre, amíg a nap ragyog! Nevével mondjanak egymásra áldást; mondja őt boldognak minden nép! (jinnón jeásruhi); Szánhedrin 98c; etc.

⁷⁰ Jálkut 2,476

⁷¹ Midrás Tehillim 2.; Yalkut 2,476

⁷² Máté 25,34; Ávót 3,16

⁷³ Máté 13,35: hogy beteljesedjék, amit az Úr mondott a próféta által: „Példázatokra nyitom meg számat, és a világ kezdete óta rejtett dolgokat jelentek ki.”

⁷⁴ Jelenések 17,8: „akiknek nincs beírva nevük az élet könyvébe a világ kezdete óta”

⁷⁵ Lukács 11,50: „hogyan adjon ez a nemzedék minden próféta vééréért, amelyet kiontottak a világ kezdete óta.”

⁷⁶ Jelenések 13,8: „akinek neve nincs beírva a megöletett Bárány életkönyvébe a világ kezdete óta.”

Héber 9,26: „mert akkor sokszor kellett volna szenvednie a világ kezdete óta. Most azonban egyszer jelent meg az idők végén, hogy áldozatával eltörölje a bűnt.”

⁷⁷ Efezusi 1,4; vö. János 17,24; 1Péter 1,20; Héber 4,3

A Tóra praeexistenciája

A Talmud Peszáchim traktátusában olvashatjuk: „Hét dolog volt megteremtve a világ teremtése előtt: a Tóra, a bűnbánat, az Gán Éden (Éden Kertje - Paradicsom), a Gehinnom, a Dicsőség Trónja, a Templom, és a Messiás neve.”⁷⁸ Egy későbbi iratban ezt olvassuk: „A világ teremtésének kezdete előtt született a király Messiás, aki belépett (Isten) gondolatába, mielőtt a világ megteremtett volna!”⁷⁹

A Tóra idősebb, mint a világ, hiszen már 947 generációval,⁸⁰ vagy 2000 évvel⁸¹ létezett a Teremtés előtt.⁸² Az eredeti Tóra, mint minden más égi létező, tűzből állt, a lángok fekete betűjével íródott a tűz fehér hátterére.⁸³ Isten tanácskozott a Tórával a világ teremtésekor, mivel a Tóra maga volt a bölcsesség volt.⁸⁴ A Tóra Isten első revelációja volt, melyben Isten részt vett. A Tóra minden időkre és az egész emberiségnek adatott, így semmilyen további reveláció, isteni kinyilatkoztatás nem várható már. A Tóra minden népnek a saját nyelvén adatott, hiszen az isteni hang hetven-féle volt.⁸⁵ A Tóra örökre fényben ragyog, melyet hetven nép írnokai írtak le.⁸⁶ Ekkor már minden, ami a Neviim/Prófétáknál és a Ketuvim/Hagiographák/Szent Iratokban található, benne volt a Tórában.⁸⁷ Így tehát, ha az izraeliták nem vétkeztek volna ókori történelmük során, akkor csak csak Mózes öt könyvét kapták volna meg.⁸⁸ A Próféták és a Szent Iratok egyszer majd meg fognak szünni, de a Tóra örökre megmarad.⁸⁹ A Tórának minden betűje élő teremtmény. Amikor Salamon több feleséget vett el, Devórim/Deuteronomium/5Mózes könyve Isten elé vetette magát és panaszkodott, hogy Salamon el akarja távolítani a Tórából a „járbe” szó „jod” betűjét,⁹⁰ mellyel a poligámia tilalma lett kimondva: „És ne vegyen magának sok nőt, hogy el ne térjen szíve; és ezüstöt meg aranyat ne szerezzen magának nagyon sokat!”⁹¹ Isten pedig így válaszolt: „Salamon, és a hozzá hasonló ezrek elenyésznek majd, de a Tórának egyetlen betűje sem lesz eltörölve!”⁹² A különálló betűk hiposztázálódtak,⁹³ és aktívan részt vettek még a

⁷⁸ Peszáchim 54a

⁷⁹ Pesziktá Rabbáti 152b

⁸⁰ Zeváchim 116a

⁸¹ Genesis Rabba VIII.

⁸² WEBER, F.: Jüdische Theologie auf Grund des Talmud. 1897.15.

⁸³ Jeruzsálemi Talmud Sekálím 49a

BLAU, L.: Althebräisches Buchwesen. 1902. 156.

⁸⁴ Ez egy passim, vagyis a fogalom kiterjesztése (Tánách Berésit)

⁸⁵ WEBER, F.: Jüdische Theologie auf Grund des Talmud. 1897. 16-20.

BLAU, L.: Zur Einleitung in die Heilige Schrift. 1894. 84-100.

⁸⁶ BACHER, V.: Agada der Tannaiten.1903. 203, 416.

⁸⁷ Tánít 9a

⁸⁸ Nedárim 22b

⁸⁹ Jeruzsálemi Megillá 70d

⁹⁰ . Deuteronomium 17,17: „Ne legyen sok felesége, hogy szíve el ne hajoljon, nagyon sok ezüstöt és aranyat ne gyűjtsön.”

⁹¹ Deuteronomium 17,17

⁹² Leviticus Rabba XIX.; Jeruzsálemi Szánhedrin 20c; Canticum Cantorum Rabba 5, 11

világ teremtésében is.⁹⁴ Ezen elképzelés valószínűleg gnosztikus spekulációkból ered. Az egész világot a Tórának csak 1/3200 része.⁹⁵

Izrael ezt a kincset csak szenvedésén keresztül nyerhette el,⁹⁶ mivel a könyv és a kard egyszerre jött az égből, és Izraelnek választania kellett a kettő között.⁹⁷ Ha bárki tagadja a Tóra égi eredetét, az elveszíti az Eljövendő Életet, az Olám Hábát.⁹⁸ Ez a nagybecsülés megtalálható abban a szabályban is, miszerint a Tóra egyetlen egy példánya is felbecsülhetetlen értékű, valamint abban a parancsban is, hogy egy városnak a lakói kötelezhetik egymást a Tóra tekercseinek beszerzésére.⁹⁹ A jámbor hívő a Tórának egy példányát a zsinagógának adományozta,¹⁰⁰ és mindenkinek kötelessége volt az is, hogy egyet a maga számára készítessen. A Tóra iránti tisztelet jelentősen befolyásolta a másolatok terjesztését, ami a könyvtárak megalapításához is vezetett.¹⁰¹

„Mózes megkapta a Tórát a Szinájon” – mondja Ávót traktátusa.¹⁰² Mégis van egy ősi zsidó hagyomány, mely szerint a Tóra létezett már a Mennyben, és vagyis nem csupán Mózesnek adatott át isteni kinyilatkoztatásban, hanem létezett már a világ teremtése előtt is. A Septuaginta zsidó apokrif könyve, a Jesuá Ben Szíra azonosította a Tórát a praeexistens módon létező, megszemélyesített bölcsességgel.¹⁰³ A rabbinikus irodalomban azt tanították, hogy a Tóra volt az egyike annak a hat vagy hét dolognak, melyek már a világ teremtése előtt léteztek.¹⁰⁴ Ezekről a világ teremtése előtt már létező dolgokról azt tartották, hogy csak a Tóra és a Dicsőség Trónja jött valóban létre, míg a többiek csak megfogantak, valamint azt, hogy a Tóra megelőzte a Dicsőség Trónját.¹⁰⁵ Galileai Eliézer ben Josze szerint a Tóra már 974 generációval a világ teremtése előtt létezett. A Tóra Isten kebelén nyugodott, és részt vett a szolgáló angyalok éneklésében.¹⁰⁶ Simeon ben Lákis azt tanította, hogy a Tóra megelőzte a világ teremtését 2000 évvel.¹⁰⁷ Az eredeti Tóra, mint minden más égi létező,

BACHER, V.: Agada der Tannaiten.1903.123.

⁹³ A görög szó eredeti jelentése: valaminek alapja, alja, anyaga, tárgya, illetve: valóság, lét, lényeg. A mitológiában: ha valamely istenség valamely tulajdonsága elválik tőle, és mint külön istenség személyesítettik, önállóítatják. Innét a filozófiai kritikában: valaminek, ami nem önálló, ami csak tulajdonság, cselekvés, tehát csak máson van, vagy más által történik, önállóan létező gyanánt való fölfogása. Platon az eszmét hiposztazálja, Schopenhauer az akaratot, Hegel pl. a fogalmat.

⁹⁴ BACHER, V.: Agada der Tannaiten.1903. I.347.

⁹⁵ Érubin 21a

⁹⁶ Beráchót 5a

⁹⁷ Szifré Deuteronomium 40

BACHER, V.: Agada der Tannaiten.1903. II.402.

⁹⁸ Szánhedrin 10,1

⁹⁹ Toszeftá, Bává Mecia 3,24; 11,23

¹⁰⁰ Bává Kámmá 2,3

¹⁰¹ BLAU, L.: Althebräisches Buchwesen. 1902.84-97.

¹⁰² Ávót 1,1

¹⁰³ Jesuá Ben Szirá 1,1-5, 26; 15,1; 24,1 kk., 34,8, vö. Példabeszédek 8,22-31

¹⁰⁴ Genesis Rabba 1,04; Peszáchim 54a

¹⁰⁵ Genesis Rabba 1,4

¹⁰⁶ Genesis Rabba 28,4

¹⁰⁷ Leviticus Rabba 19,1

tűzből állt, a lángok fekete betűjével íródott a tűz fehér hátterére.¹⁰⁸ Rabbi Ákivá szerint a Tóra „egy értékes eszköz, amellyel a világ megteremtett.”¹⁰⁹ Ráv Hosájá határozottan azonosítja a Tórát a Példabeszédek könyvében szereplő praeexistens Bölcsességgel, és azt mondta, hogy Isten úgy teremtette meg a világot a Tórára tekintve, miként az építész a tervrajzára nézve építi meg a palotát.

A Tóra első szava a Genesisben, a berésít volt, de nem abban az értelemben, hogy „kezdetben”, hanem a „kezdet értelemben”. A „kezdet” - valószínűleg a filozófiai értelemben vett görög árché - jelöli Tórát, mert írva van a Bölcsességről (= Tóra), hogy „Az ÚR útjának kezdetén alkotott engem, művei előtt réges-régen.”¹¹⁰ Ráv Hosájá azt is tanította, hogy Isten kikérte a Tóra tanácsát, mielőtt megteremtette a világot.¹¹¹ A Tóra praeexistenciájának koncepciója implicit módon talán már Alexandriai Philónál jelentkezett, aki írt Isten Logoszáról a teremtésben,¹¹² és azonosította Isten Logoszá a Tórával.¹¹³

Száádjá ben József gáon (822-942) abból kiindulva utasította el a praeexistencia tant, vagyis a teremtés előtt előzetesen módon meglévő dolgokat, hogy az ellentmond a világnak a semmiből való teremtés elvének, az ex nihilonak. Szerinte a Példabeszédek 8,22¹¹⁴ verse, az által idézett Ráv Hosájánál nem jelent többet, mint azt, hogy Isten bölcs módon teremtette meg a világot.¹¹⁵

Júda ben Barzillai Barcelona (XII.sz.) a hely problémáját vetette fel. Hol tudta volna tartani Isten helyileg a Tórát a világ teremtése előtt? Miközben elképzelhetőnek tartotta, hogy Isten a világ teremtése előtt már megalkotta a Tórát, ő inkább arra gondolt, a Tórának az isteni elmében volt praeexistenciája. Végül azonban azt mondta, hogy a Tóra praeexistenciája ulajdonképpen egy rabbinikus metafora. Azoknak, akik szeretik és tanulmányozzák a Tórát méltók arra a tanításra, hogy a Tóra még a világ megteremtése előtt létezett.¹¹⁶

Ábrahám Ibn Ezrá (1089-1167) felvetette az idő problémáját. Arról írt, hogy lehetetlen az, hogy a Tóra léte 2000 évvel megelőzte volna a világot, vagy akár csak egy pillanattal is, hiszen az idő egy véletlenszerű mozgás, és nem volt mozgás, mielőtt Isten megteremtette az égi szférát. Végül arra a következtetésre jutott, hogy a Tóra praeexistenciájáról való tanítás egy metaforikus talány.

¹⁰⁸ Jeruzsálemi Talmud Sekálím 6,1; 49a

¹⁰⁹ Ávót 3,14

¹¹⁰ Példabeszédek 8,22; Genesis Rabba 1,1

¹¹¹ Tanchuma B.2

¹¹² De Opificio Mundi 20, 25, 36, De Cherubim 127.

¹¹³ De Migratione Abrahami 130.; De Opificio Mundi és De Vita Mosis II.

¹¹⁴ Példabeszédek 8,22: „Az ÚR útjának kezdetén alkotott engem, művei előtt réges-régen.”

¹¹⁵ Száádjá ben József : Hittételek és vélemények 1,3 és Száádjá kommentárja a Példabeszédek könyvéhez

¹¹⁶ Kommentár Széfer Jecirá 88-89. vö. Salamon ben Abraham Adret: Perushei Aggadot

Az ókori és középkori zsidóság praexistencia fogalma különös jelentőséget nyer a kereszténység számára az Újszövetségben a János evangélium Prológusában, ahol Jézust a Logosz-fogalommal értelmezi és azonosítja a himnusz és az evangélium szerzője. Ennek előzménye természetesen egyrészt a görög filozófiában, másrészt Alexandriai Philo műveiben keresendő.

Bibliográfia

- BUXTORF, J.: Lexikon Chaldaicum, Talmudicum et Rabbinicum, 1875
 DALMAN, G.: Die Worte Jesu. 1899
 DRUMMOND, J.: The Jewish Messiah, London, 1877
 Encyclopaedia Judaica CD-ROM. 1997
 HÜHN, E.: Die Messianischen Weissagungen des Israelitisch-Jüdischen Volkes bis zu den Targumim Historisch-Kritisch Untersucht. 1899
 Jewish Encyclopedia. 1906. online
 Jüdisches Lexikon. szerk. HERLITZ, G. 2008
 Magyar Zsidó Lexikon. szerk. ÚJVÁRI Péter. 1929
 SCHÜRER, E.: Geschichte des jüdischen Volks im Zeitalter Jesu Christi. 1909
 SZÉCSI J.: Kisszé há-Kávód – A Dicsőség Trónja. in. Studia Theologica Budapestiensia 35. Budapest, 2011.311-6.
 SZÉCSI: A cáddik, az igaz ember. Remény folyóirat. 2012. május. 28-31.
 WEBER, F.: Jüdische Theologie. 1897